

YHTEENVETO JA VASTINEET KAAVAEHDOTUKSEN LAUSUNNOISTA JA MUISTUKSISTA

Ehdotusvaiheen aineisto on ollut nähtävillä 16.5 - 17.6.2019 välisenä aikana.

Lausunnot	
Lausunto	Vastine
1 Kemijärven kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto 24.6.2019	
<p>Kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen lausuu, että esitetyn mukaisesti toteutettuna kaavaa voidaan käyttää rakennusluvan perusteena eikä toiminnalle tarvita ympäristölupaa. Mikäli valittujen tuulivoimaloiden melutasot olisivat mallinnukseen valittujen voimaloiden melutasoja suuremmat, tulee voimaloiden ympäristöluvan tarpeesta pyytää lausunto Kemijärven kaupungin ympäristönsuojeluviranomaiselta. Mikäli toiminta vaatisi ympäristöluvan, rakentamislupa tulee myöntää ehdollisena siten että rakentamista ei saa aloittaa ennen ympäristölupapäätöstä.</p>	<p>Merkitään tiedoksi. Melumallinnuksessa on käytetty ns. konservatiivinen lähestymistapa, jossa on käytetty pahinta mahdollista melutilannetta, ilman ääntä vaimentavia hammastettuja lapoja tai melumoodia (voimalatyyppi Vestas 150, lähtömelutaso 107,9 dB A). Toisaalta tuulivoimaloiden kehityksen suunta on sellainen, että lähtömelutasot laskevat tuotantototehojen kasvaessa, mikä johtuu mm. roottorin pyörimisnopeuden pienentymisestä. On todennäköistä, että voimaloista aiheutuva ääni tulee oleman mallinnettua vähäisempi.</p>
2 Lapin elinkeino- ja ympäristökeskus 24.6.2019	
<p>Kaavaehdotus</p> <p>Tuulivoimayleiskaavoja laaditaan Nuolivaaraan suunnitellun tuulivoimaloiden alueen toteuttamiseksi sekä Kemijärven kaupungissa että Sallan kunnassa. Pääosa hankkeesta sijoittuu Kemijärvelle ja kaksi voimalaa tarpeellisine alueineen Sallaan. Lapin ELY-keskuksen käsityksen mukaan Kemijärvelle sijoittuva osa hankkeesta voi toteutua ilman Sallaan sijoittuvaa osaa hankkeesta.</p> <p>Yleiskaava on laadittu alueidenkäytön järjestämiseksi ja rakentamisen ohjaamiseksi Iso ja Pikku Nuolivaaroen, Pohjukankummun, Pahavaaran ja Kaikonvaaran alueilla ja niitä ympäröivillä alueilla. Kaavoitettava alue rajoittuu Sallan kuntaan. Alueeseen rajoittuen on Sallan puolella nähtävillä samaan aikaan saman hankkeen tuulivoimayleiskaavaehdotus Kuninkaankuusikon alueella. Lapin ELY-keskus lausuu kaavaehdotuksista samanaikaisesti.</p> <p>Lapin ELY-keskus toteaa kaavaehdotuksesta ja sen oikeusvaikutuksista seuraavaa:</p> <p>Kaavaehdotuksessa on osoitettu 15 tuulivoimaloiden aluetta. Kullekin alueelle on mahdollista rakentaa yksi enintään 250 metriä korkea tuulivoimala. Kaavaehdotuksessa on otettu huomioon, että tuulivoimala on rakennus, joka voi muodostaa kerrosalaa ja kaavassa on</p>	<p>Kaavaehdotus</p> <p>Merkitään tiedoksi.</p> <p>Lapin ELY-keskus toteaa kaavaehdotuksesta ja sen oikeusvaikutuksista</p> <p>Kaavaselistusta on päivitetty lausunnon perusteella.</p>

Lausunto	Vastine
<p>sallittu tuulivoimalarakennuksen muodostaman kerrosalan sijoittuminen. Kaavassa on erityisesti määrätty kaavan käyttämisestä rakennusluvan myöntämisen perusteena tuulivoimaloiden osalta.</p> <p>Kaavaehdotuksessa on osoitettu luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita ja kohteita. Merkintöihin on liitetty määräykset, jotka turvaavat arvojen säilymisen alueille tai kohteille kohdistuvilta toimenpiteiltä. Alueella olevien metsäteiden sijainti on osoitettu ja niitä on mahdollisuus parantaa.</p> <p>Kaavaehdotuksessa ei ole ratkaistu sähköaseman paikkaa eikä uusien teiden tai maakaapeleiden paikkoja. Sähkönsiirrolle on todettu tarve, mutta siirron edellyttämää voimajohdon sijaintia ei ole ratkaistu kaavassa. Alueen päämaankäyttöä osoittavaa merkintää ei ole, mutta merkintöjen selityksen perusteella voi olettaa, että päämaankäytöksi olisi tarkoitettu osoittaa maa- ja metsätalousvaltainen alue (M-1). Merkinnän kuvauksen mukaan alue on varattu pääasiassa metsätalouteen. Alueelle on määrätty rakentamisrajoitus (MRL 43.2 §) asuin- ja lomarakentamiseen. Lisäksi on kielletty melulle herkkien toimintojen sijoittaminen. Metsä- ja porotalouden vähäisten rakennelmien rakentaminen 250 metrin etäisyydelle tuulivoimaloista on sallittu.</p> <p>ELY-keskus katsoo, että yleiskaavaehdotus ohjaa riittävästi rakentamista ja muuta alueiden käyttöä kaava-alueella. Kaavaselostuksen virheelliseen kaavan tulkinnaan johtavat tekstit tulee korjata. Lisäksi ELY-keskus huomauttaa, että tuulivoimaloiden ja alueelle sijoitettavan sähköaseman välistä sähkönsiirtoa ei ole velvoitettu kaavassa maakaapelointiin. Velvoite edellyttäisi sitovaa merkintää tai kaavamääräystä. Myös tältä osin kaavaselostus sisältää virheellistä tietoa.</p> <p>Suhde YVA-selostukseen ja yhteysviranomaisen siitä antamaan lausuntoon</p> <p>Hanketta on suunniteltu YVA-menettelyssä. Yhteysviranomainen on antanut lausunnon YVA-selostuksesta 16.2.2018. Kaava-aineisto sisältää liitteen aiheesta.</p>	<p>Suhde YVA-selostukseen ja yhteysviranomaisen siitä antamaan lausuntoon</p> <p>Merkitään tiedoksi.</p>

Lausunto	Vastine
<p><u>Natura-arviointi</u></p> <p>Lapin ELY-keskus on edellyttänyt YVA-lausunnossaan, että hankkeessa pitää tehdä selvitys siitä, miten se on muuttunut verrattuna Natura-arvioinnin perustana olevaan hankkeeseen (eli YVA-ohjelmavaiheessa esitettyyn hankkeeseen) ja esittää, voiko ko. muutoksilla olla Kemijaaran soihin suurempia vaikutuksia kuin mitä Natura-arvioinnissa on arvioitu. Kemijärvi ja Salla ovat päättäneet tehdä em. selvityksen päivittämällä Natura-arvioinnin konsultilla. Lapin ELY-keskus on antanut 27.8.2018 päivitystä ja 12.3.2019 päivitetystä Natura-arvioinnista lausunnon 4.4.2019. Lausunnon mukaan hankkeen muutokset ottaen huomioon sähkönsiirto vaihtoehdon (VE D) eivät ole sellaisia, joissa voisi ennalta arvioiden aiheutua merkittävästi heikentäviä vaikutuksia Kemijaaran soiden suojeluperusteena olevalle lintulajistolle eikä luontodirektiivin mukaisille luontotyypeille tai lajistolle.</p> <p><u>Voimajohtovaihtoehto D</u></p> <p>ELY-keskus on todennut yhteysviranomaisen YVA-selostuslausunnossa, että mikäli valitaan sähkönsiirron voimajohtovaihtoehto D, tulee reittiä uudelleenlinjata luontoarvojen vaalimisen näkökulmasta. Kaavaselvityksen mukaan sähkönsiirtoon on valittu reitin VE D muunnos, tuulivoimaloiden alueelta lounaaseen Kostamon kylän eteläpuolelle (noin 18 km) ja olevalle 110 kV johdon rinnalla noin 7 km Heinäkankaan sähköasemalle. Uudella reitillä on kierretty linnustolle arvokkaan elinympäristöt ja muut arvokohteet sekä huomioitu muutoinkin ympäristön olosuhteita. Kasvillisuus selvityksen täydennyksen mukaan uudelleenlinjattu reitti, jota on sijoitettu mm. laajojen aapasoiden reunoille ja ojitetuille soille, on parempi. Reitille sijoittuu vieläkin mm. lähteitä ja lapinleinikin esiintymiä. ELY-keskus katsoo, että jatkosuunnittelussa on vielä selvitettävä, voidaanko voimajohdon linjausta muuttaa tai mainituille kohteille on haettava vesilain (lähde) tai luonnonsuojelulain (lapinleinikki) mukaista poikkeuslupaa kuten mainitun selvityksen suositukset -osuudessa on todettu. Selvityksessä on tunnistettu kohdat, joissa voimajohdon haitallisia vaikutuksia linnustolle voidaan lieventää asentamalla johtimiin lintupalloja. Lisäksi selvityksessä on tunnistettu rakentamisvaihteen luonnontyypeille aiheuttamia vaikutuksia. Mm.</p>	<p><u>Natura-arviointi</u></p> <p>Merkitään tiedoksi.</p> <p><u>Voimajohtovaihtoehto D</u></p> <p>Merkitään tiedoksi, mutta sen lisäksi on syytä huomioida, ettei voimajohtolinjaa varsinaisesti ratkaista tuulivoimaosayleiskaavassa.</p> <p>Hankkeesta vastaava on kuitenkin päättänyt laatia asiasta selonteon:</p> <p>YVA-menettelyn pohjalta on alun perin valittu sähkönsiirron vaihtoehdoksi vaihtoehto D, käsittäen noin 26 km ilmajohtoa Nuolivaaran sähköasemasta Koillis-Lapin sähkön (KLS) Isokeron sähköasemalle. Kyseinen reittiosuus on YVA-menettelyn jälkeen optimoitu kiertämään luonnonsuojelun kannalta arvokkaat kohteet, kuten ojittamattomat suoalueet. Talven ja kevään 2019 aikana KLS:n kanssa käydyissä neuvotteluissa on käynyt ilmi, että Isokeron sähköasema ei tule olemaan Nuolivaaran sähkönsiirrolle vaihtoehto, johtuen mm. viime vuosien aikana tapahtuneesta voimaloiden yksikkötehojen voimakkaasta kasvusta. KLS:n ja Fingrid Oyj:n (FG) kanssa sittemmin käytyjen neuvottelujen pohjalta on päädytty siirtymään vaihtoehtoon, jossa vaihtoehdon D:n reittiä jatketaan FG:n tulevalle 110/220 kV sähköasemalle Kellarijänkäen alueella.</p>

Lausunto	Vastine
<p>pylväiden sijoituksessa tulee ottaa huomioon em. seikat. ELY-keskus katsoo, että voimajohdon reittiä D on linjattu uudelleen siten, että luonnonarvojen säilyminen on otettu paremmin huomioon. Asiassa on tehty lisäselvitystä siten, että pylväspaikka yms. tarkemmassa suunnittelussa voidaan vaalia luonnonarvoja ja on tunnistettu ne kohteet, joiden mahdolliseen heikentämiseen tai häviämiseen on saatava ensin viranomaisen poikkeuslupa. ELY-keskus katsoo, että voimajohtovaihtoehdon D reittiä on uudelleenlinjattu luontokohteiden aiheuttamat rajoitukset huomioon ottaen YVA-selostuksesta annetun lausunnon mukaisesti sekä että sähkönsiirto on mahdollista järjestää.</p> <p>Sähkönsiirtovaihtoehto D:n jatkosuunnittelussa edellytettiin vuorovaikutusta Lapin ELY-keskuksen L-vas- tuualueen kanssa, jotta voidaan varmistaa tien paran- taminen sekä uuden tie- ja siltayhteyden toteuttami- nen luontokohteiden rajoitteet huomioon ottaen. La- pin ELY-keskus toteaa, että hankkeesta vastaava ei ole ollut yhteydessä viranomaiseen. Yleissuunnitteluvai- heessa olevan maantiejhteyden Patokankaan teolli- suusalue - Varrio — valtatie 5 ympäristöselvityksen YVA-tarveharkintaraportissa esitetty tielinjausvaihto- ehto VE2 kulkee samassa käytävässä Nuolivaaran tuu- livoimahankkeen valitun sähkönsiirtolinjan VE D kanssa arviolta kolmen kilometrin matkalla. Liikenne- viraston ohjeessa nro 3/2018 sähkö- ja telejohdot ja maantiet 23.10.2018 on esitetty kuinka sähköjohdot ja maantiet on yhteensovittavissa. Ohje tulee ottaa huomioon voimajohdon tarkemmassa suunnittelussa. Jatkosuunnittelun aikana on myös hyvä neuvotella La- pin ELY-keskuksen liikenne- ja infrastruktuuri -vastuu- alueen kanssa uuden mahdollisen tielinjauksen ja voi- majohdon yhteensovittamisesta.</p> <p><u>Maa-ainesten otto</u></p> <p>YVA-selostuksessa on todettu, että maa-aineisten oton vaikutukset näkyvät hankealueella. Yhteysviran- omainen on todennut, että YVA-selostuksessa maa-ai- neisten oton paikkoja ja vaikutuksia ei oltu arvioitu. Kaavaehdotuksessa ei ole osoitettu maa-aineisten ot- toalueita. Kaavaselostus sisältää arvion tarvittavista maa-aineisten ottomääristä. Vaikutusten on esitetty kohdistuvan alueille, joille tehdään rakentamistoimia. Kuitenkin toisaalta todetaan, että kaava-alue on</p>	<p>Uusi suunniteltu Nuolivaara-Kellarinjänkä voi- majohto on pituudeltaan 32 km, eli noin 6 km edellistä vaihtoehtoa pitempi. Reitti poikkeaa vanhasta VED:stä Sortoselän alueella, jossa se kulkee kohti lounasta Perävaaran alueella, siir- tyen olemassa olevan, KLS:n 110 kV voimajoh- don viereen, sen pohjoispuolella. On huomioi- tava, että vanha KLS:n 110 kV ilmajohto tullaan korvaamaan kaksoisvirtapiirisellä, eli 2 x 110 kV ilmajohdolla. Korvaava ilmajohto tullaan toden- näköisesti rakentamaan ennen kuin Nuolivaaran voimajohto otetaan käyttöön.</p> <p>Lapin ELY-keskuksen, Koillis-Lapin sähkön, Bo- real Biorefin ja wpd:een (hankkeesta vastaava) kesken 22.11.2019 käydyissä neuvotteluissa ELY-keskus on todennut, että uusi voimajohto- reitti ei edellytä toimenpiteitä YVA-lain osalta. Voimajohtoreitin suunnittelu jatkuu siten, että kaikkia luonnonsuojelun kannalta huomioitavat kohteet pyritään säilyttämään mm. joko niitä väistäen tai hyvällä pylväiden sijoittelulla. Sa- massa kokouksessa on käsitelty Patokankaan teollisuusalue - Varrio — valtatie 5 tielinjaus- vaihtoehtoja ja karttatietoja on jälkepäin lä- hetetty niistä hankkeesta vastaavalle. Niitä huo- mioidaan voimajohdon suunnittelussa ja hank- keesta vastaava tulee jatkossakin olemaan tar- vittaessa yhteydessä ELY-keskuksen L-vastuu- alueen kanssa.</p> <p>Nuolivaaran voimajohdon suunnittelu jatkuu yleissuunnittelulla ja lähiaikoina siitä järjeste- tään viranomaisneuvottelu, jonka jälkeen voi- majohdolle haetaan hankelupa.</p> <p><u>Maa-ainesten otto</u></p> <p>Kaavaselostukseen maa-aineiston ottoa käsitte- levä kappale tarkennettiin. Arvioinnissa on tuotu esiin mm. eri rakenteiden, kuten voima- laiden nostokenttien ja yhdysteiden edellyttä- mät suuntaa antavat maa-ainesmäärät. Lisäksi selostuksessa on tuotu esiin laadulliset ominai- suudet sekä, miten maa-aineksella rakennetta- vat rakenteet vaikuttavat ympäristöön. Se, mi- ten laajasti hankkeessa tullaan tarvitsemaan</p>

Lausunto	Vastine
<p>mahdollinen kiviainesvarojen hankkimisalue. Kaavaselostuksessa nimetään kaava-alueen läheisyydessä voimassa olevia maa-aineisten ottolupia. Kaava-alueelle perustettavan läjitysalueen sijaintia ja laajuutta ei ole osoitettu kaavaehdotuksessa. ELY-keskus katsoo, että yhteysviranomaisen lausunnossa on nostettu esille puute luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvästä vaikutusten arvioinnista. Kaavaselostus ei vielä anna selkeää vastausta kokonaisuuteen. ELY-keskus toteaa, että kaavaehdotus ei osoita maa- tai kiviainesten ottoalueita kaava-alueelle.</p> <p><u>Melu</u></p> <p>Yhteysviranomaisen katsoi, että vaihtoehdon VE2 meluvaikutuksia ei oltu arvioitu YVA-selostuksessa. Kaavaselostuksen mukaan tuulivoimaloiden melu on mallinnettu ehdotusvaiheessa voimalatyyppille Vestas V150 x 17 x hh 175, 107,9 dB (A). Meluvaikutusten arviointi on riittävä. Kaavaselostuksen tekstiä tulee korjata siltä osin, kun sitä on kopioitu jostakin toisesta hankkeesta.</p> <p><u>Puolustusvoimien toiminta</u></p> <p>Voimaloiden korkeuden kasvaminen suunnitteluai- kana 230 metristä 250 metriin edellyttää tuulivoima- loiden hättävaikeuksien selvittämistä Puolustusvoi- mien edellyttämällä tavalla. Kaavaselostuksen mukaan Puolustusvoimat on lausunut, ettei se vastusta 250 metriä korkeiden voimaloiden rakentamista.</p> <p><u>Vaikutusten seuranta</u></p> <p>Hankkeen toteuttamisen aiheuttamien vaikutusten seurantaa tulee tehdä YVA-asetuksen 10 §:n ja kaavan toteuttamisen osalta MRA 17 §:n nojalla. Kaavaselos- tuksen liitteen mukaan seuranta tehdään MRL:n edellyttämällä tavalla. ELY-keskus toteaa, että myös YVA-lain edellyttämä seurantarave on olemassa. La- pin ELY-keskus katsoo, että kyseessä on niin sanottu hankekaava ja tuulivoimaloiden meluvaikutuksia ja vaikutuksia poronhoitoon tulee seurata.</p>	<p>maa-aineksia tulee selviämään tarkemmin myö- hemmin suoritettavissa pohjatutkimuksissa, en- nen rakentamisvaiheen alkua. Jos rakennettava maapohja on hyvin turvepitoinen, tulee soran tarve suuremman massanvaihdon takia ole- maan suurempi ja vastaavasti kiinteäpohjaisilla alueilla pienempi. Pohjaselvitysten jälkeen selvi- tetään myös se, mistä maa-aines kannattaa hankkia. Maa-ainesten ottoalueet kuuluvat maa-ainelain piiriin, joten se alue, josta sora otetaan, tulee käymään/on jo käynyt läpi lain edellyttämää selvitykset, kuten kyseisestä alu- eesta aiheutuvat ympäristövaikutukset. Näin ol- len jonkin potentiaalisen maa-ainesten ottoalu- een osoittaminen kaava-alueen sisäpuolella ei olisi tässä vaiheessa tarkoituksenmukaista.</p> <p><u>Melu</u></p> <p>Merkitään tiedoksi. Kaavaselostus on maini- tuilta osin korjattu.</p> <p><u>Puolustusvoimien toiminta</u></p> <p>Merkitään tiedoksi.</p> <p><u>Vaikutusten seuranta</u></p> <p>Nuolivaaran YVA-menettelyn aikaan voimassa oli YVA-laki (468/1994) ja sen muutos (258/2006) sekä MRL (1999/132). Hankkeesta vastaava on sitoutunut toteuttamaan asianmu- kaista seuranta olennaisista vaikutuksista, ku- ten voimaloista aiheutuvasta äänestä ja poron- hoidosta yhteistyössä relevanttien viranomais- ten kanssa. Hankkeesta vastaava laatii ehdotuk- sen seurantaohjelmasta ennen hankkeen</p>

Lausunto	Vastine
<p>Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT)</p> <p>ELY-keskus toteaa, että ensimmäisen viranomaisneuvottelun aikana noudatettiin aiempia valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita, jotka eivät ole enää voimassa. Kaavaslostuksessa on tunnistettu valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. ELY-keskus katsoo, että hankkeen mahdollistama tuulivoimayleiskaava toteuttaa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita.</p> <p>Maiseman vaaliminen</p> <p>Tuulivoimaloiden alueen rakentaminen aiheuttaa maiseman muuttumista. Kaavan toteuttamisen vaikutus-alueelle ei sijoitu sellaisia valtakunnallisia tai maakunnallisia maisema-arvoja, joita tulisi erityisesti vaalia. Suunnittelussa on tehty maisemaselvitys ja havainnollistettu vaikutuksia näkemä alueanalyysikarttojen ja havainnekuvien avulla. ELY-keskus katsoo, että tuulivoimaloiden rakentamisesta aiheutuva merkittävä vaikutus on selvitetty riittävästi ja kaavaehdotus ei ole yleiskaavan sisältövaatimusten tai erityisten sisältövaatimusten vastainen.</p> <p>Luonnonarvojen vaaliminen</p> <p>ELY-keskus muistuttaa, että ennen kaavan hyväksymistä tehtävä luonnonsuojelulain 65.2 §:n mukainen Natura-arviointimenettely edellyttää lausunnon pyytämistä arvioinnista myös siltä, jonka hallinnassa luonnonsuojelualue on.</p> <p>Luontodirektiivin liitteen IV a eläinlajien saukko, viitasammakko, pohjanlepakko ja liito-oravaa koskevat selvitykset ja vaikutusten arviointi ovat riittäviä. Alueella ei ole em. eläimille soveltuvia elinympäristöjä kuten jokia ja puroja saukoille saalistusalueiksi. Viitasammakolle soveltuvia rimpisoita ja luhtarantaisia järviä ja lampia ei ole alueella. Pohjanlepakon lisääntymis- ja ruokailupaikoiksi soveltuvia vanhoja rakennuksia, lahoppuiden koloja ja kivikoita alueella ei ole. Hankealue on liito-oravan levinneisyysalueen pohjoispuolella eikä alueella ole kookkaita haapa-koivu-kuusi sekametsiä.</p> <p>Tuulivoimayleiskaavassa on huomionarvoiset suot ja tihkukupinta-alue merkitty luo-alueina riittävällä tavalla.</p>	<p>rakentamisvaiheen alkua ja pyytää siihen palautetta viranomaisilta.</p> <p>Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT)</p> <p>Merkitään tiedoksi.</p> <p>Maiseman vaaliminen</p> <p>Merkitään tiedoksi.</p> <p>Luonnonarvojen vaaliminen</p> <p>Merkitään tiedoksi. Kemijärven kaupunki on asettanut Natura-arvioinnin hankkeen vaikutuksista Kemijärven suot Natura-alueelle nähtäville 07.08.2019-30.01.2020 väliselle ajalle. Sallan kunta on osaltaan asettanut Natura-arvioinnin nähtäville 2.9.2019 – 2.3.2020 väliselle ajalle.</p>

Lausunto	Vastine
<p>Vaikutukset talousmetsään ovat kokonaisuudessaan vähäiset.</p> <p>Suurten petolintujen pesäreviirit on otettu huomioon voimajohtolinjan suunnittelussa riittävällä tavalla. Suuren petolinnun törmäysvaara tuulivoimalaan mm. saalistuslennoilla on näin ollen vähäinen, joten lintudirektiivin (2009/1147/EY) liitteen 1 lajin elinpiiri on riittävällä tavalla otettu huomioon.</p> <p>Pesimälinnustoselvitykset ja vaikutusten arviointi on tehty riittävästi. Metson soidinpaikkaselvitys ja pöllöjen reviiri kuunteluseelvitys antaa riittävän käsityksen lintujen elinpiiristä ja lisääntymispaikoista. Metson soidinpaikka saattaa säilyä alueella tai siirtyä kaava-alueen ulkopuolelle esim. rakentamisajankohtana.</p> <p>Suuren petolinnun pesäreviirin osalta saalistusalueet eivät merkittävästi supistu tuulipuistoalueen vaikutuksesta, mutta tuulipuistolla saattaa olla vaikutus saalistuslentojen keston. Petolintujen satelliittiseuranta on tehty 2015-2017. Vuonna 2018 on tehty havainnointiin perustuvaa selvitystä, joten selvitystieto on hyvin kattavaa. Petolintujen yhtä mahdollista saalistuslentoa varten on tuulipuiston keskiosaan jätetty laaja aukko, joten linnun tuulivoimalaan törmäämisen ehkäisemiseksi on voimaloita poistettu kaavasta.</p> <p>Muuttolintujen määrät on selvityksessä todettu hyvin vähäiseksi kevätmuuton osalta ja kohtalaiseksi syysmuuton osalta, mm. muuttavien metsähanhien osalta. Tuulipuisto on muodostaa varsin kapean esteen pääasiassa lentosuuntaan pohjoisesta etelään. Tuulivoimapuistoon muuttolinnut voivat törmätä lähinnä huonoissa näkyvyysolosuhteissa. Muuttolintujen lentotarkkailuseelvitystä ja selvityksen johtopäätöksiä voidaan pitää oikeina.</p> <p>Lähteet on osoitettu luo 2 -merkinnällä. ELY-keskus huomauttaa, että lähteen luonnontilan vaarantaminen on kielletty (vesilain 2 luku 11 §). Näin ollen myös kohteen ulkopuolella tehtävillä toimilla ei saa olla kohteen arvoja vaarantavia vaikutuksia. Kaavamääräystä tulee tarkentaa.</p>	<p>Luo-2 kohteen kaavamääräystä tarkennettiin seuraavasti: Merkinnällä osoitetaan vesilain 2 luvun 11 §:n mukainen lähde. <u>Kaavan toteutuksessa on varmistettava, että sen arvoa ei heikennetä.</u></p>

Lausunto	Vastine
<p>Pohjavedet</p> <p>Suunnittelualueen tuntumaan sijoittuvat seuraavat pohjavesialueet ja arvokkaat harjut:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Palovarvikko (12320502), 2-luokka - Ahmakangas (12320135), III luokka, alue poistuu luokituksesta vuoden 2019 aikana - Sulavanharju (12732502), II luokka (luokitusta ei vielä tarkistettu) - Palovarvikon-Ahmakankaan arvokas harju - Sulavanharjun arvokas harju <p>Yksikään edellä mainituista ei kuitenkaan näyttäisi ulottuvan varsinaisen suunnittelualueen puolelle. Pohjavesialueiden ja arvokkaiden harjujen osalta kaavaselostuksen tarkentaminen luokituksen osalta on tarpeen.</p> <p>Tuulivoimarakentamista koskevan yleiskaavan erityiset sisältövaatimukset</p> <p>Maankäyttö- ja rakennuslain 77 b §:n mukaan laadittaessa 77 a §:ssä tarkoitettua tuulivoimarakentamista ohjaavaa yleiskaavaa on huolehdittava myös siitä, että:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) yleiskaava ohjaa riittävästi rakentamista ja muuta alueiden käyttöä kyseisellä alueella; 2) suunniteltu tuulivoimarakentaminen ja muu maankäyttö sopeutuu maisemaan ja ympäristöön; 3) tuulivoimalan tekninen huolto ja sähkönsiirto on mahdollista järjestää. <p>Ottaen huomioon myös mitä ELY-keskus on edellä tässä lausunnossa ottanut kantaa, se katsoo, että yleiskaavan erityiset sisältövaatimukset täyttyvät.</p> <p>Johtopäätökset</p> <p>ELY-keskus muistuttaa, että ennen kaavan hyväksymistä tehtävä luonnonsuojelulain 65.2 §:n mukainen Natura-arviointimenettely edellyttää lausunnon pyytämistä arvioinnista myös siltä, jonka hallinnassa luonnonsuojelualue on.</p> <p>ELY-keskus katsoo, että yleiskaavaehdotusta tulee korjata merkitsemällä kaavaan alueen pääkäyttötarkoitus</p>	<p>Pohjavedet</p> <p>Kaavaselostukseen on lisätty pohjavesialueiden luokitukset. Muilta osin merkitään tiedoksi.</p> <p>Tuulivoimarakentamista koskevan yleiskaavan erityiset sisältövaatimukset</p> <p>Merkitään tiedoksi.</p> <p>Johtopäätökset</p> <p>Kunta on pyytänyt lausunnon luonnonsuojelulain 65.2 §:n mukaisesta Natura-arviointimenettelystä niiltä, joiden hallinnassa luonnonsuojelualue on. Kemijärven kaupunki on asettanut Natura-arvioinnin hankkeen vaikutuksista Kemihaaran suot Natura-alueelle nähtäville 07.08.2019 - 30.01.2020 väliselle ajalle. Sallan</p>

Lausunto	Vastine
<p>sekä täydentämällä kaavaselostusta edellä tässä lausunnossa esitetyiltä osin.</p>	<p>kunta on osaltaan asettanut Natura-arvioinnin nähtäville 2.9.2019 – 2.3.2020 väliselle ajalle. Täydennetään kaavaselostusta edellä kuvatuin tavoin.</p>
<p>3 Hirvasniemen paliskunta 16.6.2019</p>	
<p>Kaavaehdotus sisältää tuulipuiston, mikä mahdollistaa 15 tuulimyllyn rakentamisoikeuden Nuolivaaran maastoon. Nuolivaara ja sen lähiympäristö kuuluu poronhoidollisesti Hirvasniemen paliskuntaan ja on sijaintinsa puolesta merkittävä porojen laidunalue (etäällä asutuksesta).</p> <p>Osayleiskaavaehdotuksen liitteenä olevissa asiakirjoissa mainitaan poronhoito useasti mm Oas, kaavaluonnoksen lausunnot ja yhteysviranomaisen erillinen lausunto. Kaikissa näissä asiakirjoissa tunnustetaan poronhoidon erityispiirre ja yhteensovittamisen tarve uuden toimijan kanssa (Wpd Finland). Kaavaehdotuksen perusteluissa todetaan kuitenkin poronhoidon tarvitsevan toimintaa varten tärkeitä alueita, mikä mahdollistaa myös poronhoidon kehittämisen tulevaisuutta silmällä pitäen. Perusteluissa tulee esille myös tutkitun tiedon puute tuulipuistojen vaikutuksesta nykyporonhoitoon.</p> <p>Massiivinen 15 myllyn tuulipuisto tärkeälle laidunalueelle ei voi olla aiheuttamatta muutoksia porojen laidunkäyttäytymiseen. Olettavaa onkin porojen siirtyminen pois Nuolivaaran ympäristöstä jo aikaisemmin kuin tavallisesti(syksyllä). Uusien ja vastaavien laidunalueiden etsintä aiheuttaa aina lisäkustannuksia poronhoidolle, kun otetaan huomioon mahdollisten aitaainfrojien rakentamiset ja muut paikalliset tekijät kuten maatalous sekä asutus.</p> <p>Nuolivaaran tuulipuiston osalta ei ole tehty erillistä poronhoitoseelvitystä, mitä paliskunta pitää kaavoituksen hengen vastaisena. Hirvasniemen paliskunta ei hyväksy osayleiskaavaehdotusta, ennen kuin porotalousseelvitys on riittävän laajasti tehty ja paliskunnan kanssa yhdessä hyväksytty.</p>	<p>Hankkeessa on laadittu riittävät selvitykset hankkeen vaikutuksista poroelinkeinoon vuonna 16.2.2018 päättyneessä YVA-lain mukaisessa menettelyssä. Poroelinkeino käsitellään erikseen myös kaavamenettelyssä Maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämässä laajuudessa. Menettelyissä on kerätty lähtöaineistoa perustuen mm. vuorovaikutukseen paikallisten paliskuntien kanssa (mm. erillinen tapaaminen hankkeen porovaikutuksista Hirvasniemen ja Sallan paliskuntien kanssa 18.1.2016 sekä seurantarhymätyöskentely kokouksineen), porolain mukaiseen poronhoidon paikkatietoaineiston sekä kartta-analyysiin (mm. POROT-aineisto). Hankkeesta vastaava on teettänyt vuonna 2019 nykytilaselvityksen alueen poronhoidosta ja porotaloudesta.</p> <p>Paliskuntien kanssa pyritään pitämään edelleen säännöllisiä neuvotteluja, joissa pyritään löytämään mahdolliset haitallisten vaikutusten osalta tyydyttävää ratkaisua sekä sopia porojen (mm. GPS-pannoin) sekä poronhoitotyön seurannasta hankkeen aikana. Seurannassa on tarkoitus tuottaa raportteja, jotka käsittelevät alueen porojen liikkumista tuulivoimapuiston ympäristössä ennen hankkeen rakentamista, rakentamisen aikana sekä toiminnan aikana. Raporteissa tullaan tarkentamaan poronhoidon tietoja mahdollisuuksien mukaan.</p> <p>Hirvasniemen ja Sallan paliskunnalle on luovutettu GPS-pantoja, joilla seurataan porojen liikkumista alueella ennen hanketta ja hankkeen aikana. Yhdessä GPS-datan ja paliskunnan oman luonnon olosuhteiden- sekä poronhoitoon kuluvan työaikaseurannan kanssa, hankkeesta vastaava uskoo, että tuulivoimahankkeen aiheuttamia muutoksia poronhoitoon pystytään seuraamaan ja kontrolloimaan asianmukaisesti ja riittävästi. Hankkeen toimintavaiheen aikana hankkeesta vastaava suosittelee, että</p>

Lausunto	Vastine
	<p>hankkeesta vastaava ja paliskunnan edustajat jatkavat tapaamisiaan vähintään kerran vuodessa, jossa voidaan yhdessä puida mm. miten hanke on vaikuttanut porojen liikkeisiin ja sen seurauksena poronhoitotyöhön sekä miten yhteistyötä voisi parantaa.</p>
<p>4 Lapin liitto 17.6.2019</p>	
<p>Wpd Finland Oy suunnittelee tuulipuiston rakentamista Nuolivaaran hankealueelle Sallan kuntaan ja Kemijärven kaupunkiin. Osayleiskaavat laaditaan molempiin kuntiin omina kaavoina. Osayleiskaavojen tarkoituksena on mahdollistaa Nuolivaaran alueelle enintään 17 tuulivoimalan ja niihin liittyvien huoltoteiden, maakaapeleiden sekä sähköaseman rakentaminen. Kemijärven kaupungin alueelle sijoittuu laadittavan kaavan mukaisesti 15 tuulivoimalaa.</p> <p>Nuolivaaran tuulipuiston osayleiskaavan koko Kemijärven kaupungissa on noin 1000 ha. Suunnittelualue on yksityisessä omistuksessa. Wpd Finland on tehnyt maanomistajien kanssa maanvuokraussopimukset alueen vuokraamisesta yhtiön käyttöön. Tuulivoimaloita koskevien kaavamerkintöjen ja -määräysten osalta osayleiskaava laaditaan yksityiskohtaisesti ja toteuttamista suoraan ohjaavana.</p> <p>Osayleiskaava-alueella on voimassa 25.11.2004 lainvoiman saanut Itä-Lapin maakuntakaava. Maakuntakaavassa kaava-alue sijoittuu maa- ja metsätalousvaltaiselle alueelle (M 4514). Aluetta koskee myös Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotus, jonka Lapin liiton hallitus hyväksyi 28.11.2016 ja lähetti sen Naturasta poikkeamisen vuoksi edelleen ympäristöministeriöön valmisteltavaksi valtioneuvoston käsitteilyyn. Maakuntakaava viedään valtuuston hyväksyttäväksi kun valtioneuvoston päätökset ovat saaneet lainvoiman.</p> <p>Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotuksessa yleiskaavoitettava alue sijaitsee maa- ja metsätalousvaltaisella alueella (M 4514). Osayleiskaava sijaitsee pääosin myös tuulivoimapotentiaalisella alueella Nuolenlakijänkä—Kuninkaankuusikko (tv1 2288). Kaava-alueen eteläpuolella sijaitsee poronhoidon kannalta tärkeä aita Ahmakankaan erotusaita (ph 5656) ja eteläreunaan on osoitettu sähkölinjan yhteystarve.</p>	<p>Merkitään tiedoksi.</p>

Lausunto	Vastine
<p>Kemijärven ja Sallan puoleisen kaava-alueen välissä kulkee paliskunnan raja/esteita.</p> <p>Maakuntakaavoissa on annettu koko maakuntakaava- aluetta koskevia määräyksiä muun muassa arvokkaiden luonnonympäristöjen ja maisema-alueiden huomioimisesta sekä porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytysten turvaamisesta. Lisäksi Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotuksessa on annettu tuulivoimaan liittyviä määräyksiä muun muassa tuulivoimaloiden sijoittamisesta keskitetysti usean tuulivoimalan muodostamiin ryhmiin, puolustusvoimien toimintaedellytysten turvaamisesta ja lentoesteiden korkeusrajoitusten huomioimisesta, Lapin liitto on lausunut myös tuulivoimaosayleiskaavan valmisteluvaiheessa 8.12.2017.</p> <p>Lapin liiton virasto toteaa Nuolivaaran tuulivoimaosayleiskaavaehdotuksen toteuttavan maakunnan suunnittelun ja aluetta koskevien maakuntakaavojen tavoitteita.</p>	
Elisa Oyj 13.5.2019	
<p>Emme ole hanketta vastaan, pyydämme kuitenkin huomioimaan Elisan teleliikenteelle aiheutuvat haitat.</p> <p>Kyseisen hankkeen vaikutusalueelle ei jatkossa voida rakentaa radiolinkijärjestelmiä.</p>	Merkitään tiedoksi.
Lapin maakuntamuseo 21.5.2019	
<p>Kahden kunnan aluetta koskevaa tuulivoimahanketta kaavoitettaessa on vuonna 2015 tehty Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelun toimesta maastoinventointi. Sen tuloksista on todettu kaavaselvityksessä (kohta 8.3, s. 62), ettei tuulivoimapuiston toteuttaminen vaaranna muinaisjäännöksiä. Inventoinnissa todettu Iso Nuolivaaran rajamerkki sijoittuu kuntien ja tuulivoimapuiston hankealueen rajaile. Aluetta rakennettaessa tulee varmistaa, ettei rajamerkki vahingoitu. Toinen inventointihavainto on Kemijärven puolella kaava-alueella oleva rakennusjäännös, Pohjukankumpu itä. Vaikka kohteet ovat hankealueella, niin kumpikaan ei kaavaselostuksen (5.22) mukaan sijoitu varsinaiselle suunnittelualueelle.</p>	Merkitään tiedoksi.

Lausunto	Vastine
Lapin maakuntamuseolla ei ole arkeologisen kulttuuri-perinnön osalta muuta huomautettavaa Nuolivaaran tuuliosayleiskaavasta.	
Metsähallitus 17.6.2019	
Metsähallituksella ei ole kommentoitavaa Nuolivaaran tuulivoimapuiston osayleiskaavaehdotuksesta.	Merkitään tiedoksi.
Puolustusvoimat 18.6.2019	
<p>Tämä Puolustusvoimien lausunto koskee kaavoitusta. Tämän lisäksi Puolustusvoimat antaa lausunnon tuulivoimahankkeen hyväksyttävyydestä ja se on pyydetty Pääesikunnan operatiiviselta osastolta (PEOPOS) (viiteasiakirjat 1.-3.).</p> <p>Kaava ottaa riittävästi huomioon Puolustusvoimien tarpeita. Kaava laaditaan oikeusvaikutteisena. Kaava mahdollistaa 17 (15 kpl Kemijärvi ja 2 kpl Salla) tuulivoimalan rakentamisen, joiden korkeus ei saa ylittää 250 m.</p> <p>Puolustusvoimat on 1. -3. viiteasiakirjalla antanut lausunnot tuulivoimatoimijalle Kemijärven ja Sallan Nuolivaaran tuulivoimahankkeen hyväksyttävyydestä. Pääesikunnan Operatiivinen osasto toteaa 3. viiteasiakirjassa, että Puolustusvoimat ei vastusta suunnitelman mukaisten tuulivoimaloiden (17 kpl, 250 m) rakentamista Kemijärven ja Sallan Nuolivaaran alueelle.</p> <p>Jos toteutettavien tuulivoimaloiden koko (suurempi, korkeus > 10 m), määrä (enemmän) tai sijoittelu poikkeaa (> 100 m) niistä tiedoista, joilla Puolustusvoimat (Pääesikunnan operatiivinen osasto) on antanut lausunnon hankkeen lopullisesta hyväksyttävyydestä, tulee hankkeelle saada Pääesikunnalta uusi lausunto hyväksyttävyydestä ja selvitystarpeista. Myös tapauksessa, jossa muutokset ovat pienemmät kuin yllä on esitetty, pyydetään muutoksista tiedottamaan Pääesikunnan operatiivista osastoa.</p> <p>Myös tapauksessa, jossa muutokset ovat pienemmät kuin yllä on esitetty, pyydetään muutoksista tiedottamaan Pääesikunnan operatiivista osastoa. Rakentajan pitää aina kysyä / pyytää siirtoon lupa sähköpostilla tms. (myös alle 100 m), jotta Pääesikunnan operatiivinen osasto saa oikeat koordinaatit tietoonsa. Uutta lausuntoa ei tarvita alle 100 m siirrosta.</p>	<p>Merkitään tiedoksi.</p> <p>Hankkeesta vastaava pyytää tarvittaessa uutta lausuntoa hankkeen hyväksyttävyydestä rakennuslupavaiheessa, mikäli voimalasijoittelu muuttuu hyväksytystä.</p> <p>Kaavaan on lisätty seuraava yleinen määräys: ” <i>Ennen tuulivoimalan rakennuslupan</i></p>

Lausunto	Vastine
<p>Kaavamääräyksiin pyydetään lisäämään lause: ” Ennen tuulivoimalan rakennusluvan myöntämistä on toteuttamiseen liittyvistä suunnitelmista pyydettävä lausunto Pääesikunnan operatiiviselta osastolta.”</p> <p>Kaavoitukseen ja maankäyttöön liittyen on pyydettävä lausunnot puolustusvoimien lisäksi myös Suomen Turvallisuusverkko Oy: ltä, osoitteesta: asiakaspalvelu.stuve@erillisverkot.fi .</p> <p>Jatkotyö</p> <p>Rakennus- ym. töitä tehdessä tulee huomioida alueella ja läheisyydessä mahdollisesti kulkevat puolustusvoimien kaapelilinjat. Mahdollisten kaapelilinjojen sijainti tulee selvittää hyvissä ajoin, vähintään kymmenen (10) työpäivää ennen aiottua rakentamista. Puolustusvoimien kaapelinäytöt tilataan Johtotieto Oy:ltä, Seutulantie 3-5 B, 0410 Järvenpää, p. 080012600, sähköposti: info@johtotieto.fi. Kotisivu on https://:johtotietopankki.fi,</p> <p>Puolustusvoimat ei maksa kaavoituksesta mahdollisesti aiheutuvien olemassa olevien kaapelireittien siirtojen, kaapeleiden rakentamisenaikaisten suojaamisen tai muiden muutosten osalta kustannuksia.</p> <p>Koska kuntakaavoilla ja rakennus-/ toimenpideluvilla voidaan joskus ratkaista yksittäisiä tuulivoimalakohteita, Puolustusvoimat esittää, että Kemijärven kaupunki ja Sallan kunta lisäisi laadittavaan kunnalliseen rakennusjärjestykseen ja tarvittavilta osin muihin yleiskaavoihin seuraavat lauseet:</p> <p>”Yli 50 metriä (kokonaiskorkeus maanpinnasta) korkeista tuulivoimaloista tulee aina pyytää erillinen lausunto Pääesikunnalta koko kunnan alueella.</p> <p>Myös alle 50 metriä (kokonaiskorkeus maanpinnasta) korkeista pientuulivoimaloista tulee pyytää Pääesikunnan lausunto, mikäli kiinteistö mille voimala rakennetaan, rajoittuu Puolustusvoimien käytössä olevaan alueeseen”.</p>	<p><i>myöntämistä on toteuttamiseen liittyvistä suunnitelmista pyydettävä lausunto Pääesikunnan operatiiviselta osastolta.”</i></p> <p>Puolustusvoimien lausunto otetaan huomioon, kun rakennusjärjestyksen päivittäminen tulee ajankohtaiseksi.</p>
Sallan paliskunta 16.6.2019 (Lausunnon kohdat on numeroitu luettavuuden helpottamiseksi)	
<p>1) Sallan paliskunta sijaitsee Sallan ja Savukosken kuntien sekä Kemijärven kaupungin alueella. Paliskunnan suurin sallittu eloporumäärä on 5300 ja poronomistajia paliskunnassa on 173 kpl. Lähes 90 % paliskunnan poroista on porotaloutta ammattimaisesti harjoittavien poronomistajien omistuksessa. Nuolivaaran</p>	<p>1) Merkitään tiedoksi.</p>

Lausunto	Vastine
<p>tuulipuisto vaikuttaa erityisesti paliskunnan luoteis- osassa laiduntaviin poroihin, jonne porojen laidun- kiero ulottuu Sallan kirkonkylästä, Salmivaarasta, Kur- susta ja Joutsijärveltä asti.</p> <p>2) Kaavaselostuksessa tuodaan esiin Maakuntakaavan määräys: "Poronhoitoalueella on turvattava poronhoi- don ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäyttölii- set toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunnitelta- essa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alu- eet. Valtion maiden osalta on neuvoteltava asianomai- sen paliskunnan edustajien kanssa."</p> <p>3) "Alueen suunnittelussa on turvattava porotalouden toiminta- ja kehittämisedellytykset." Määräyksen si- sältöä tulisi avata kaavaselostuksessa tarkemmin niin että kaikki osapuolet ymmärtävät, että toimintaedelly- tysten turvaaminen tarkoittaa käytännössä yhtiön ja paliskuntien välisen yhteistyön jatkamista, vaikutusten seurantaa ja laidunalan sekä muiden haittojen korvaa- mista paliskunnalle täysimääräisesti.</p> <p>4) Nuolivaaran kaava-alue sijoittuu osaksi valtion maalle, joten poronhoitolain mukainen neuvotteluel- vollisuus koskee hanketta. Sallan paliskunta on tuonut neuvotteluvollisuuden esiin hankkeen alkuvai- heessa (2015), ja esittänyt toiveen, että neuvotte- luissa tulisi olla todellinen mahdollisuus vaikuttaa hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen. Paliskunta on tuolloin vaatinut, että paliskunnalle tulee turvata ajankohtaisen tiedon saanti YVA-menettelyn ja mui- den hankkeeseen liittyvien menettelyiden aikana. Po- ronhoitolain mukaiset neuvottelut tulee käydä riittä- vän ajoissa, jotta asioihin voidaan vaikuttaa.</p>	<p>2) Poronhoitolain mukainen neuvottelu pidet- tiin 06.04.2018 Kemijärvellä (Kaavaselostus s.34/80). Poronhoitolain pykälä 53 edellyttää valtion viranomaisen läsnäoloa, ei kunnan vi- ranomaisen. Metsähallituksen viranomainen on ollut läsnä 06.04.2018 pidetyssä kokouksessa. Sen lisäksi hankkeesta vastaava on käynyt useita neuvotteluja uudelleen paliskuntien kanssa ja suunnitelmassa on jatkaa sitä hank- keen toiminta-vaiheen aikana tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa.</p> <p>3) Kuten Hirvasniemen vastineensa kohdalla to- dettiin, hankkeesta vastaava suosittelee, että yhteistyötä jatketaan myös toimintavaiheen yli, mikä varmistetaan yhteistyökokouksilla vähin- tään kerran vuodessa. Kokouksissa käsitellään mm. miten hanke on mahdollisesti vaikuttanut porojen liikkumiseen tuulivoimapuiston ympä- ristössä ja sen seurauksena poronhoitotyöhön sekä miten yhteistyötä voisi parantaa. Seuran- taa toteutetaan kattaen nykytilan, rakentamis- sekä toimintavaiheen. Seurannan toteuttami- nen tarkennetaan kaavaselostukseen lukuihin 8.17. ja 10.</p> <p>4) Paliskuntien kanssa on pidetty useita neuvot- teluja hankkeen aikana, esimerkiksi YVA:n ai- kana paliskuntatapaaminen 18.1.2016, YVA:n seurantaryhmän kokoukset ja Poronhoitolain mukainen neuvottelu 6.4.2018. Esimerkkejä mi- ten poronhoitoa on huomioitu suunnittelussa on että esisuunnitteluvaiheessa haittoja on py- rity lieventämään voimaloiden sijoittelulla si- ten, että tuulipuiston keskelle on jätetty laa- jempi alue, jolla ei ole voimaloita. Porot voivat täten helpommin liikkua kaava-alueen läpi ja Satjanan erotusaidalle. Tuulivoimapuiston kes- kelle olevan käytävän muodostamiseksi tehty voimaloiden siirto tehtiin paliskuntien esityk- sestä. Voimaloiden väliin jäävälle käytävälle jää minimissään 1,6 kilometrin etäisyys. Kuten se- lostuksessa esitetään, muitakin mahdollisia</p>

Lausunto	Vastine
<p>5) Myös yhteysviranomaisen on huomioinut lausunnossaan neuvotteluiden tärkeyden: "Yhteysviranomaisen pitää tärkeänä, että neuvotteluun (pnlaki 535) voisivat osallistua valtion maan omistajan ja paliskuntien lisäksi kunnat ja yhteysviranomaisen. Yhteysviranomaisen toteaa, että neuvottelu voidaan pitää useamman kerran, koska suunnittelu voi tuoda esiin seikkoja, joita ei voi tiedostaa alkuvaiheessa." Kaavaselostuksen mukaan poronhoitolain mukainen neuvottelu pidettiin 18.4.2018. Neuvottelussa oli tuolloin paikalla edustaja Metsähallituksesta Hirvasniemen ja Sallan paliskunnista Paliskuntaryhdistyksestä Kemijärven kaupungista Wpd Finland Oy:sta sekä Sitowise Oy:sta. Sallan kunnan edustaja ei neuvotteluun osallistunut. Yhteysviranomaisen piti lausunnossaan tärkeänä kuntien ja yhteysviranomaisen osallistumista neuvotteluun sekä sitä, että poronhoitolain mukaisia neuvotteluita voidaan pitää useamman kerran. Sallan paliskunta katsoo, että Sallan kunta ei ole noudattanut poronhoitolain pykälää 53 eikä yhteysviranomaisen huomioita poronhoitolainmukaisesta neuvottelusta, sillä kaavoittajana toimiva kunta ei ole osallistunut poronhoitolain mukaiseen neuvotteluun kaavoittaessaan Nuolivaaran tuulivoimakaavan valtion maille. Lisäksi paliskunta tulkitsee yhteysviranomaisen lausunnon niin, että myös yhteysviranomaisen olisi pitänyt kutsua poronhoitolain mukaiseen neuvotteluun.</p> <p>6) Kaavaselostuksen mukaan kaava-alue kuuluu poronhoitoalueeseen ja alueella on poronhoitolain (PHL848/1990) mukainen poronhoitoa koskeva vapaa laidunnusoikeus. Tuulipuisto sijoittuu Kemijärven alueella Hirvasniemen paliskuntaan ja Sallan kunnan alueella Sallan paliskuntaan. Paliskuntien välillä ei ole esteitä. Kaava-alueelle ei sijoitu kiinteitä poronhoitoa rakenteita. Kaava-alueen eteläpuolella on Ahmakankaan erotusaita ja koillispuolella Sallan paliskunnan puolella Satjanan erotusaita, joka on paliskuntien yhteiskäytössä. Ahmakankaan erotusaita on laajalla alueella Hirvasniemen paliskunnan ainoa erotusaita ja</p>	<p>toimenpiteitä tullaan huomioimaan; esimerkiksi haittoja voidaan lieventää rakennus- ja hakkuutöiden ajoittamisella poronhoidon kannalta ajankohtiin, jotka eivät ole niin häiriöherkkiä sekä riittävällä yhteydenpidolla paliskunnan kanssa rakennusvaiheessa.</p> <p>5) Poronhoitolain mukainen neuvottelu pidettiin 06.04.2018 Kemijärvellä (Kaavaselostus s.34/80). Poronhoitolain pykälä 53 edellyttää valtion viranomaisen läsnäoloa ei kunnan viranomaisen. Metsähallituksen viranomaisen on ollut läsnä 06.04.2018 pidetyssä kokouksessa.</p> <p>6) Hankkeesta vastaava, kuten aikaisemmin on mainittu, on sitoutunut erotuspaikkojen toiminnan jatkumisen varmistamiseen mikä tulee olemaan yksi toteuttamisen vaikutusten seurannan aiheista. Seurantatiedon hankkimisen lisäksi paliskunnat ja hankkeesta vastaava sopii erikseen tuulivoimahankkeen muodostamien haittojen korvauksista, josta ollaan käyty neuvotteluja. Hirvasniemen ja Sallan yhteistoiminta alueella on tiedostettu, mikä on huomioitu tuulipuiston suunnittelussa ja YVA- ja kaavaraportoinnissa</p>

Lausunto	Vastine
<p>siksi tärkeä. Satjanan aidassa käsitellään vuosittain merkittävä määrä, noin tuhat poroa ja se on siksi tärkeä.</p> <p>Vaikka kaava-alueelle ei sijoitu kiinteitä poronhoitorakenteita, tulisi vaikutukset huomioida poronhoidon luonteen mukaisesti koko kaavan vaikutusalueella. Kaavaselostuksessa esiin tuodut erotusaidat sijaitsevat 1-5 kilometrin etäisyydellä kaava-alueesta. Näiden lisäksi Pahkakummun kylän alueella sijaitsee Sallan paliskunnan osakkaiden porojen ruokintapaikkoja ja pyyntiaitoja, joista hankealuetta lähimpänä on Sulavanharju noin 4 km:n etäisyydellä. Erotusaitojen käyttö perustuu siihen, että poroja kootaan aitoihin jopa yli kymmenen kilometrin etäisyydellä aidoista. Kaava-alue kuuluu olennaisena hakualueena kummankin erotusaidan toimintaan. Kaava-alueen ympäristö on Sallan ja Hirvasniemen paliskuntien yhteistoiminta-alueita, jolla porot käsitellään yhteisesti. Satjanan erotusaita sijoittuu Sallan paliskunnan puolelle, mutta on Sallan ja Hirvasniemen paliskuntien yhdessä omistama. Satjana on laajan alueen tärkein erotuspaikka, ja erotuspaikan pysyvyyden varmistamiseksi Sallan ja Hirvasniemen paliskunnat ovat hankkineet erotusaidan maa-alueen omistukseensa. Erotusaidan syöttö-aita ja siulat sijaitsevat valtion maalla, joka on vuokrattu paliskuntien käyttöön. Myös yhteysviranomaisen on lausunnossaan tuonut esiin erotuspaikkojen merkityksen paliskuntien toiminnalle ja niiden käytön jatkumisen varmistamisen tärkeyden. Yhteysviranomaisen mukaan ”erotuspaikan toiminnan jatkumisen varmistaminen on yksi toteuttamisen vaikutusten seurannan aihe. Seurantatiedon hankkimisen lisäksi on esitetty mahdollisuutta haittojen korvauksiin.”</p> <p>7) Kaavaselostuksen kuva ”Poronhoito Nuolivaaran läheisyydessä” antaa virheellisen kuvan alueen poronhoidosta. Poroja kuljetetaan erotusaitoihin jopa kymmenen kilometrin etäisyydeltä, joten kartassa tulisi näkyä erotusaitoihin liittyvissä poronhoitotöissä todellisesti käytetyt alueet, jotka ulottuvat kaava-alueelle saakka. Alueen poronhoitotöissä käytetään apuna helikopteria. Poronhoitolain mukaisessa neuvottelussa (18.4.2018) tuotiin Kemijärven kaupungin edustajan toimesta esiin, että kaavaselostuksessa tulisi mainita, että alueella käytetään kopteria poronhoitotöiden</p>	<p>sekä tullaan huomioimaan haittojen kompensoimisessa.</p> <p>7) Kuva perustuu POROT-paikkatietoaineistoon ja sisältää etenkin porojen liikkeistä luonnollisesti karkeutta. Porojen liikkuminen erotusaitojen suhteen on selostettu YVA- ja kaavaraportissa, kuten myös kaavaselostuksessa.</p> <p>Kaavaselostukseen on lisätty lukuun 8.17 seuraava maininta helikopterin käytöstä: ”Alueen poronhoitotöissä käytetään apuna helikopteria. Voimamat rajoittavat kaava-alueelle helikopterin käyttöä. Helikopterin käyttö alueella on kuitenkin sallittua noudattaen yleisiä lentosääntöjä</p>

Lausunto	Vastine
<p>apuna, sillä kopterin käyttö on kallista, ja voimalat voivat haitata sen käyttöä.</p> <p>8) Kaavaselostuksen mukaan: kaava-alue sijoittuu kahden paliskunnan reuna-alueille, porojen kesä- ja syyslaidunalueelle. Kaava-alueen laidunmaat ovat rauhallisia ja häiriöttömiä laidunmaita, koska asutus- ja muu maankäyttö on harvaa alueella, mutta kyseiset kesä- ja syyslaitumet eivät ole paliskuntien ainoita kesä- ja syyslaitumia, vaikka niillä voi olla huomattava merkitys tämän alueen poronomistajille. Hankealue on hyvin pieni verrattuna suhteessa paliskuntien kokoon. Tuulipuiston osuus koko paliskunnan laidunnettavasta pinta-alasta on Hirvasniemessä noin 0,6 % ja Sallassa noin 0,05 %.</p> <p>Kaavaselostuksessa hankkeen haittaa poronhoidolle on kuvattu laidunalueen suhteessa paliskuntien pinta-aloihin. Laidunalueelaskelma ei ole hyvä tapa arvioida vaikutuksia poronhoitoon, sillä laskelmissa oletetaan virheellisesti, että kaikki maa soveltuu yhtä hyvin poronhoitoon. Suhteutettuna alueen kautta kulkeviin poromääriä (1000 poroa syyskierron aikaan) paliskuntien poromääriin, alueen merkitys porolaitumina on huomattavasti suurempi. (Suurin sallittu poromäärä: Sallan plk 5300 ja Hirvasniemen plk 2300). Asia on tuotu esille poronhoitolain mukaisessa neuvottelussa 18.4.2018, mutta sitä ei ole huomioitu kaavaselostuksessa.</p> <p>9) Kaavaselostuksessa on mainittu, että provaatimet ovat herkkiä häiriöille vasomisaikana, ja että tuulipuiston rakentamisaikana porot voivat siirtyä muille alueille vasomaan, eivätkä välttämättä palaa enää tuulipuistonalueen läheisyyteen rakentamisen jälkeen. Suomessa saatujen kokemusten mukaan (muun infran vaikutusalueelle) rakennetun tuulivoima-alueen vaikutus poroille on tuulivoimaloiden käytön aikana suurempi kuin rakentamisen aikana. Saatujen kokemusten mukaan porot, erityisesti vasovat vaatimet ovat siirtyneet käyttämään muita laidunalueita, ja tuulipuiston läheisyydessä oleva aiempi kesä- ja syyslaidun on jäänyt käyttämättä porojen muutettua laidunalueitaan. Porot menevät poronhoitajien mukaan tuulipuistojen sijaan viljelyksille. Myös Ruotsissa tehtyjen tutkimusten mukaan tuulivoimaloiden rakentaminen metsäiselle porolaidunalueelle voi vaikuttaa porojen</p>	<p>(EU) N:o 923/2012 ja siellä säädettyjä yleisiä määrittämisäyksiä.”</p> <p>8) Laidunalueelaskelmien lisäksi Nuolivaaran tuulivoimaosayleiskaavan kaavaselostuksessa on tuotu esiin Satjanan merkitys käsiteltävien porojen määrän suhteen (luku 3.10 ja 8.17) sekä poronhoitotyön ja kustannusten mahdollinen kasvu.</p> <p>Kaavaselostukseen on päivitetty paliskuntien eloporumäärät ja alueen kautta kulkevat poromäärät.</p> <p>9) Tutkimuksia porojen käyttäytymisestä tuulivoimalapuistoja kohtaan on tehty vielä suhteellisen vähän. Vielä ei ole pystytty osoittamaan selkeää käyttäytymismallia.</p>

Lausunto	Vastine
<p>laidunkiertoon- ja siten myös poronhoitotöihin varsin merkittävästi. Erityisesti vaatimet välttelevät tuulivoima-alueita. Tutkimuksen mukaan tuulivoiman vaikutuksia on tarkasteltava suuressa mittakaavassa, jotta todelliset vaikutukset tulevat esille. Läheltä tarkasteltuna vaikutuksia ei välttämättä erota.</p> <p>10) Hankealue sijoittuu poronhoidon kannalta eniten haitallisimmalle paikalle rauhallisille laidunalueille ja porojen luontaisille kulkureiteille, joten toteutuessaan hankkeesta aiheutuu erityisen suurta haittaa poronhoidolle ja poronhoidon nykyisten rakenteiden hyödyntämiselle, mikä voi porojen käyttäytymisessä heijastua hyvinkin laajalle alueelle. Tutkimuksen mukaan porojen laidunrauha vähenee 3—4 km:n etäisyydellä tuulivoimaloista niin vasoma-alueilla kuin talvehtimis-alueillakin, ja porot välttelevät tuulivoimaloiden läheisiä alueita. Poroerotuspaikkojen toimivuuden kannalta olennaista on se, että aita sijaitsee paikalla, jossa porot viihtyvät, ja jonne porot saadaan kulkemaan luontaisesti.</p> <p>11) Kaavaselostuksessa on mainittu, että ”alueelle kohdistuvat muutokset poronhoidon näkökulmasta ovat vähäisiä tai enintään kohtalaisia, joten hankkeen vaikutukset poronhoidolle ovat kokonaisuutena arvioitu vähäisiksi.” OAS:n mukaan osana vaikutusten arviointia laaditaan porotalous selvitys alueen paliskunnista. Paliskunnan käsityksen mukaan erillistä porotalous selvitystä ei ole vielä laadittu, vaan hanketoimija on vasta käynnistänyt (kesäkuussa 2019) porotalous selvityksen tekemisen. Sallan paliskunta on jo hankkeen alkuvaiheessa tuonut esiin, että ”poronhoidon nykytilasta ja siihen kohdistuvista vaikutuksista tulee tehdä riittävän laaja selvitys. Muiden hankkeiden myötä tuleviin yhteisvaikutuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.” Hankealue sijoittuu sekä Sallan että Hirvasniemen paliskuntien poronhoidon kannalta erityisen tärkeälle alueelle. Sallan paliskunta katsoo, ettei alueelle kohdistuvia vaikutuksia ole tarkasteltu riittävästi, eikä vaikutuksia poronhoidolle voida arvioida vähäisiksi. Myös Luonnonvarakeskus on tuonut esiin YVA—selostuksesta antamassaan lausunnossaan, että yleisarvio eli vähäinen kielteinen vaikutus poronhoitoon on aliarvioitu.</p>	<p>10) Asutusta ja teitä tarkastellessa suurimmat häiriövapaaat alueet jäävät paliskunnan eteläosiin. Nuolivaaran läheisyydessä Isohalmeessa on asutusta reilun kahden kilometrin päässä lähimmästä tuulivoimalasta. Täysin häiriövapaita suojelualueita sijaitsee pääasiallisesti paliskunnan itäosissa.</p> <p>11) Hankkeessa on laadittu riittävät selvitykset hankkeen vaikutuksista poroelinkeinoon vuonna 16.2.2018 päättyneessä YVA-lain mukaisessa menettelyssä. Poroelinkeino käsitellään erikseen myös kaavamenettelyssä Maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämässä laajuudessa. Hankkeesta vastaava on teettänyt vuonna 2019 nykytilaselvityksen alueen poronhoidosta ja porotaloudesta. Lisäksi, kuten jo aiemmin mainittiin, porotaloutta tullaan käsittelemään edelleen myös osana poroseurannan raportointia.</p> <p>Kuten aiemmin on mainittu, hankkeen yhteisvaikutuksia on YVA-lain mukaisesti tarkasteltu riittävästi hankkeelle tehdyssä YVA-menettelyssä, joka päättyi yhteysviranomaisen lausuntoon 16.2.2018. On syytä huomioida, että kyseinen lausunto on huomioitu hankkeen kaavamenettelyssä.</p>

Lausunto	Vastine
<p>12) Nuolivaaran tuulivoimayleiskaavojen maisemalliselle vaikutusalueelle noin 25 km:n etäisyydelle on suunnitteilla Portin tuulivoimahanke, ja Nälkämävaaran hanke noin 6 km etäisyydelle. Sallan paliskunnan osalta kaavaselostuksessa on mainittu, että tuulivoimahankkeiden yhteisvaikutukset näkyvät mm. suurempana laidunalueumenetyksenä, mutta muut hankkeet sijaitsevat sen verran etäällä Nuolivaaran tuulipuistosta, että vaikutukset kohdistuvat todennäköisesti eri alueilla laiduntaviin poroihin ja porotilallisiin. Sallan paliskunta on tuonut esiin yhteisvaikutusten arvioinnin poronhoidolle jo YVA-vaiheessa vuonna 2015. Tuulivoimahankkeiden yhteisvaikutusten tarkastelun tarve on tuotu esille myös poronhoitolain mukaisessa neuvottelussa 18.4.2018, ja 5e on kirjattu neuvottelumuistiossa hankkeessa huomioitaviin asioihin. Paliskunnan mielestä yhteisvaikutusten arviointi poronhoidon näkökulmasta ei ole riittävä. Poronhoito ja porot liikkuvat laajoilla alueilla, joten 25 km etäisyydellä toisistaan sijaitsevat tuulipuistot tulevat vaikuttamaan myös samoihin poroihin ja poronomistajiin. Hankkeiden yhteisvaikutus on voimakkainta Kursun ja Joutsijärven poronomistajille, joiden porot sijoittuvat useamman tuulipuiston vaikutusalueelle.</p> <p>Poronhoidon huomioimisesta Nuolivaaran tuulivoimahankkeessa on sovittu poronhoitolain 53 §:n mukaisessa neuvottelussa, jossa sovittiin kaavoitukseen liittyen seuraavia asioita: Tuulivoimahankkeiden yhteisvaikutukset tulee tarkastella poronhoidon kannalta. Kaavaselostuksessa tulee mainita, että alueella käytetään helikopteria poronhoidon apuna, kopterin käyttö on kallista ja voimat voivat haitata sen käyttöä. Yhteysviranomaisen lausunnossa esiin tuotuja selvitettäviä asioita mm. poronhoitoon liittyen kuvataan kaavaselostuksessa. Toimenpiteistä ja seurannasta sovitaan kirjallisesti, ja kaavaselostuksessa mainitaan miten seuranta toteutetaan poronhoidon osalta. Ennen kaavan hyväksymistä tulee neuvotella ja sopia korvauksista. Myös yhteysviranomaisen on lausunnossaan edellyttänyt, että paliskuntien kanssa tulee suunnitella tarkemmin seurannan toimenpiteet, mukaan lukien raportointi ja korjaavat toimenpiteet. Vastineena yhteysviranomaisen lausuntoon esitetty, että ennen kaavan hyväksymistä hankevastaava ja paliskunnat sopivat tarkoituksen mukaisesta seurannasta.</p>	<p>12) Yhteisvaikutukset on arvioitu kaavaselostuksen lisäksi YVA-menettelyssä. Yhteysviranomaisen YVA-selostuksesta antaman lausunnon (16.2018) mukaan yhteisvaikutukset on arvioitu riittävästi. Kaavaselostuksessa yhteisvaikutukset on arvioitu kappaleessa 8.20.3 Poronhoito.</p> <p>Nuolivaaran hanketta lähimmäksi suunniteltu Nälkämävaaran tuulivoimahanke ei ole enää tuulivoimahankkeiden hankelistalla (2/2019).</p> <p>Kaavaselostukseen on lisätty tieto paliskuntien helikoptereiden käytöstä poronhoitotyössä.</p> <p>Hankkeen seurantaohjelman suunnittelu työn alla ja tavoitteena on esittää se viranomaisille ja paliskunnille. Hankkeesta vastaava on jo vuonna 2018 luovuttanut GPS-pantoja paliskuntien käyttöön ja siltä osin seuranta on jo käynnissä. Hankkeesta vastaava on ollut yhteydessä Luonnonvarakeskukseen, joka on alustavasti luvannut toimia seurannan kolmannen osapuolen neuvonantajana.</p>

Lausunto	Vastine
<p>13) Sallan paliskunnan näkemyksen mukaan seurannasta ja korvauksista ei ole sovittu paliskuntien ja hanketoimijan kesken. Hanketoimija on toimittanut Sallan paliskunnan poroille 5 GPS-pankaa, joiden seuranta-tietoja on kerätty. Sallan paliskunnan poroista alueella liikkuu vuosittain arvioita 700 eri poroa, joten viiden poron tuottamaa tietoa ei voi pitää riittävänä. Touko-kuussa 2019 pidetyssä palaverissa hanketoimija on esittänyt paliskunnille suunnitelman porotalousselvityksen tekemisestä ja sen sisällöstä. vaikka porotalousselvitys olisi OAS:n mukaisesti pitänyt tehdä jo YVA-vaiheessa. Poronhoitolain mukaisessa neuvottelussa on sovittu paliskuntien, hanketoimijan, maanomistaja ja kaupungin edustajan kanssa, että seurannasta ja korvauksista sovitaan ennen kaavan hyväksymistä, joten hanketoimijan laatimaa porotalousselvityksen suunnitelmaa ei voi pitää riittävänä sopimisena seurannasta ja korvauksista.</p>	<p>13) Korvauksista on käyty paliskuntien ja hankkeesta vastaavan välillä useita neuvotteluja jo syksystä 2017 lähtien ja paliskunnille on esitetty useampi ehdotus. Osapuolilla on yhteinen pyrkimys saada neuvottelut päätökseen talven 2020 aikana.</p> <p>Kuten aikaisemmin on tuotu esiin, hankkeesta vastaava on esittänyt alustavan suunnitelman seurannan laadinnasta paliskunnille. Seurannan raporteissa tullaan käsittelemään edelleen myös alueen porotaloutta.</p> <p>Hankkeesta vastaava on luovuttanut suurimman osan (12 kpl) GPS-pannoista Hirvasniemen paliskunnalle, jonka alueella hanke sijaitsee.</p>
<p>14) Sallan paliskunta vastustaa Nuolivaaran tuulivoimapuistoa. Kaavaselostus on poronhoidon kannalta puutteellinen eikä paliskunnan poronhoitoa ole huomioitu riittävästi kaavan valmisteluvaiheessa.</p> <p>Kaavaselostuksessa ei ole tuotu esille riittävästi poronhoitolain mukaisessa neuvottelussa (18.4.2018) sovittuja poronhoitoa huomioivia asioita.</p>	<p>14) Poronhoitoa ja siihen kohdistuvia vaikutuksia on selvitetty ympäristövaikutusten arviointiohjelmassa (18.6.2015), jossa on arvioitu porotalouden rakenteita, elinympäristöjä ja tavattu paliskuntia tiedon hankintaa varten. Suunnitelmien tarkentuessa ympäristövaikutusten arviointiselostuksessa (6.10.2017) on arvioitu Nuolivaaran tuulipuiston vaikutuksia alueen poronhoitoon. Poroelinkeino käsitellään erikseen myös kaavamennettelyssä Maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämässä laajuudessa. Hankkeesta vastaava on teettänyt vuonna 2019 nykytilaselvityksen alueen poronhoidosta ja porotaloudesta.</p>
<p>15) Sallan kunnan kaava sijoittuu valtion maille. Kuntakaavaa suunniteltaessa valtion maille kunnan tulisi neuvotella paliskunnan kanssa. Sallan kunta ei ole osallistunut hankkeesta Kemijärvellä pidettyyn poronhoitolain mukaiseen neuvotteluun eikä Sallan kunnan kaavaa koskien ole pidetty erikseen poronhoitolain mukaista neuvottelua. Sallan paliskunnalta ei ole pyydetty lausuntoa kaavan valmisteluvaiheessa, vaikka paliskunta on jo hankkeen alkuvaiheessa tuonut esiin, että paliskunnalle tulee turvata ajankohtaisen tiedon saanti YVA-menettelyn ja muiden hankkeeseen liittyvien menettelyiden aikana. Sallan paliskunta kokee,</p>	<p>15) Tiedotus- ja vuorovaikutusmahdollisuudet on turvattu MRL mukaisesti ja kaava-aluetta koskevia selvityksiä on tuotettu MRL:n edellyttämällä tavalla. Sallan kunta on osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa (Nuolivaaran tuulivoimaosayleiskaava) 17.6.2015 maininnut Sallan paliskunnan osalliseksi suunnitteluun toimialansa myötä, kuten myös Hirvasniemen paliskunnan. Menettelyissä on noudatettu MRA:n 30§ mukaista kuulemistä.</p>

Lausunto	Vastine
<p>ettei paliskuntaa ole huomioitu kaavoituksen aikana lainsäädännön ja maakuntakaavan edellyttämällä tavalla.</p> <p>16) Maakuntakaavassa hankealue on merkitty maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi. Hankealueen läheisyydessä Sallan paliskunnan alueella sijaitsee maakuntakaavaan merkitty poronhoidon kannalta erityisen tärkeä alue/kohde/aita (ph 5751). Maakuntakaava määrää, että alueen suunnittelussa on turvattava poronhoidolle merkittävien rakenteiden/alueiden säilyminen. Tämä tarkoittaa mm. porojen erotusaitaan kuljettamisen turvaamista. Em. poronhoidolle merkittävää kohdetta ei ole tuotu kaavaselostuksessa esiin. Maakuntakaavan mukaan "Poronhoitoalueella on turvattava poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet. Valtion maiden osalta on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa."</p> <p>17) Maakuntakaavamääräystä ei ole huomioitu kaavan valmistelussa riittävästi. Myöskään yhteysviranomaisen lausuntoa poronhoidon osalta ei ole huomioitu kaavaselostuksessa riittävästi. Sallan kunnan ja Kemijärven kaupungin on varmistettava, että porotalouden toiminta- ja kehittämisedellytykset todella turvataan ennen kaavojen hyväksymispäätösten tekemistä.</p> <p>18) Poronhoitolain mukaisessa neuvottelussa samoin kuin yhteysviranomaisen lausunnossa edellytetään, että hankkeen seurannasta ja korvauksista on sovittava ennen kaavan hyväksymistä. Hanketoimija ei ole paliskuntien pyynnöstä huolimatta sopinut hankkeen seurannasta ja korvauksista.</p> <p>Mikäli kaava hyväksytään, tulee kaavassa edellyttää poronhoidon haittojen korvaaminen täysimääräisenä sekä poronhoidon kannalta riittävä seuranta hankkeen toiminta-aikana puolueettoman tutkimustahon tekemänä (Luonnonvarakeskus tai Itä-Suomen yliopisto).</p>	<p>16) Kaava mahdollistaa metsä- ja porotalouden vähäisten rakennelmien rakentamisen 250 metrin etäisyydelle tuulivoimaloista.</p> <p>17) Ks. vastineen kohdat 12) ja 13).</p> <p>18) Hankkeesta vastaava on esittänyt ehdotuksia korvaukseksi. Korvauksia koskevat sopimukset eivät kuulu kunnan kaavoituksen piiriin, vaan ovat sopimusosapuolten välinen yksityisoikeudellinen asia. Kaavan tehtävä ei ole määrätä korvauksia vaan se toimii lähtökohtaisesti rakentamisen ohjaamiseen.</p>

Lausunto	Vastine
5 Traficom, Liikenne- ja viestintävirasto 18.6.2019	
<p>Tuulivoimarakentamista suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon myös tuulivoimaloiden vaikutukset radiojärjestelmiin. Tuulivoimaloiden on monissa tapauksissa todettu vaikuttaneen TV-vastaanoton laatuun maanpäällisissä TV-lähetysverkoissa. Tuulivoimaloilla on vaikutuksia myös matkaviestinverkkojen kentänvoimakkuuteen ja signaaliin laatuun. Tutkajärjestelmä vaatii toimiakseen riittävää etäisyyttä tuulivoimaloihin. Radiolinkin toiminta taas edellyttää täysin esteetöntä aluetta lähettimen ja vastaanottimen välillä.</p> <p>Sähköisen viestinnän palvelut ovat riippuvaisia radiojärjestelmistä. Siksi on tärkeää varmistaa, että TV- ja matkaviestinpalvelut sekä tutkat ja radiolinkit toimivat myös jatkossa riittävän häiriöttömästi. Pienilläkin muutoksilla tuulivoimaloiden sijoittelussa voi olla ratkaiseva merkitys alueen radiojärjestelmien toimintaan. Jo olemassa olevia TV- ja radiolähetysasemia ja raskaita, 200 - 300 metrin korkuisia mastoja ei voida siirtää. Siksi eri osapuolten tulisi tehdä yhteistyötä jo tuulivoimaloiden suunnitteluvaiheessa ja pyrkiä valitsemaan tuulivoimaloiden sijainti niin, ettei häiriötä radiojärjestelmille aiheudu tai että ne ovat poistettavissa.</p> <p>On suositeltavaa, että tuulivoimahankkeesta vastaavat ovat yhteydessä kaikkiin tiedossa oleviin radiojärjestelmien käyttäjiin lähialueilla. Riittävänä koordinoitietäisyytenä on pidetty noin 30 kilometriä. Radiopaiskannusjärjestelmien ja radiolinkkien käyttäjiä sekä teleoperaattoreita tulisi aina informoida tuulivoimahankkeesta.</p>	Merkitään tiedoksi. Hankkeesta vastaava on yhteydessä lähialueen radiojärjestelmien käyttäjiin.
6 Suomen Turvallisuusverkko Oy 24.6.2019	
Suomen Turvallisuusverkko Oy:llä ei ole lausuttavaa tai osallistumistarvetta suunnittelukokonaisuuteen liittyen.	Merkitään tiedoksi.

Muistutukset

Muistutus	Vastine
<p>7 Paliskuntain yhdistys 17.6.2019</p> <p>Kemijärven kaupunki valmistelee osayleiskaavaa Nuolivaaran tuulivoimapuistolle. Tuulivoimaosayleiskaava mahdollistaisi suoraan rakennusluvan antamisen tuulivoimaloille MRL 77a § mukaisesti. Kaavalla sallitaan maksimissaan 15 tuulivoimalan rakentaminen Kemijärvelle. Lisäksi Sallan kunnan puolelle sijoittuisi 2 voimalaa. Suunnittelualan laajuus on noin 11 km². Maanomistajia ovat Kemijärven yhteismetsä, muut yksityiset metsänomistajat sekä valtio. Hanke sijoittuu Hirvasniemen ja Sallan paliskuntien alueelle.</p> <p>Hirvasniemen paliskunnan suurin sallittu eloporoluku on 2300 ja poronomistajia on 65, Sallan paliskunnassa vastaavat luvut ovat 5300 ja 159. Alueen poronhoito perustuu luonnonlaitumien ja porojen luontaisen laidunkierron ympärivuotiseen hyödyntämiseen.</p> <p>Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa</p> <p>Poronhoitolaissa (848/1990) (PHL) säädetään poronhoidolle vapaa laidunnusoikeus, joka pohjautuu ikimuistoiseen nautinto-oikeuteen ja joka on lain esitöiden mukaan tarkoitettu pysyväksi oikeudeksi: ”Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.” (PHL 3§). Poronhoitajat ovat siis oikeudenhaltijoita alueellaan. Vapaa laidunnusoikeus on edellytys kannattavalle poronhoidolle. Poronhoitolain 53 § osaltaan turvaa poronhoito-oikeutta, sillä se säätää: ”suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa.”</p> <p>Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 32 § mukaan maakunta-kaavan on oltava ohjeena yleiskaavaa laadittaessa ja muutettaessa. Itä-Lapin maakuntakaavassa määrätään koko maakuntakaava-alueella koskevissa yleismääräyksissä: ”Porotalouden sekä muiden luontaiselinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotaloudelle tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa.” Vireillä olevassa Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavassa on samansuuntainen</p>	<p>Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa</p> <p>Merkitään tiedoksi.</p>

Muistutus	Vastine
<p>yleismääräys. Lisäksi osayleiskaava-alueen ulkopuolelle on osoitettu ph-merkinnällä Ahmakankaan erotusaita ja Satjanan erotusaita. Merkintään liittyvä suunnittelumääräys kuuluu: "Alueensuunnittelussa on turvattava poronhoidolle merkittävien rakenteiden/alueiden säilyminen." Tämä tarkoittaa, että porojen kanssa on päästävä erotusaitaan kuljetustilanteessa, muuten sen käyttö ei säily. Lisäksi maakuntakaavan tuulivoimaloiden alueen tv1 -merkintään liittyvän määräyksen mukaan alueen käyttöä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon alueen poronhoidon edellytykset. Maakuntakaavojen määräys laajentaa neuvotteluvollisuuden koskemaan valtion mailla myös muita kuin valtion viranomaisia. YVA:n aikana on järjestetty tapaaminen vaikutusten selvittämiseksi ja kaavoituksen aikana on käyty yksi neuvottelu, joka nimettiin PHL 53 § mukaiseksi. Paliskuntien kanssa on lisäksi järjestetty hankevastavan toimesta muita tapaamisia.</p> <p>MRL 39 § mukaan yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset. Yleiskaava ei saa aiheuttaa maanomistajalle tai <i>muulle oikeuden haltijalle</i> kohtuutonta haittaa. Poronhoito on Sallassa ja Kemijärvellä merkittävä elinkeino ja sen oikeudet ja toimintaedellytykset on otettava huomioon kaavaratkaisussa.</p> <p>Hankkeen vaikutukset</p> <p>Nuolivaaran hankealueen laajuus on noin 11 km². Suunnittelualue sijoittuu Hirvasniemen ja Sallan paliskuntien kesälaitumille ja lähelle vasoma-alueita. Alueella on myös syyslaitumia. Tuulipuiston suunnittelualue on melko suuri, kun huomioidaan alueen tärkeys poronhoidolle. Alueet ovat asumattomia eli alueella on poroille tärkeä laidunrauha verrattuna alueisiin, missä on muuta ihmistoimintaa. Kaavaselostuksessa ei ole osattu arvioida alueen poronhoidollista merkitystä, vaan verrataan tuulipuistohankkeen pinta-alaa paliskunnan pinta-alaan, eikä arvioida mahdollista häiriövaikutusalueita tai sitä mitä tapahtuu, jos porot eivät enää käytä aluetta. Jos porot esimerkiksi siirtyvät alueelta pois, on vaara, että ne joutuvat Viljelyksille ja asuinalueille. Tämä ei ole sallittua poronhoitolain mukaan, joten paliskunnalle aiheutuu lisätyötä ja kustannuksia vahingonkorvauksista, porojen siirtämisistä ja alueiden aitaamisista. Samalla aiheutuu ristiriitoja paliskunnan ja viljelijöiden tai paliskunnan ja asukkaiden välille.</p> <p>Alueella on porojen kevätlaidunta ja vaatimet vasovat alueella. Porot ovat herkimmillään ihmisen aiheuttamille häiriöille keväällä ennen vasontaa, sen aikana ja pienten vasojen kanssa. Silloin ne todennäköisesti myös välttävät tuulipuiston</p>	

Muistutus	Vastine
<p>aluetta. Tästä on myös tutkimustietoa Ruotsista. Tutkimuk- sissa on havaittu porojen välttävän (merkittävästi pienempiä, 8–10 voimalan) tuulipuistoja vasomisaikaan 3,5 km etäisyy- dellä (Skarin ym. 2015). Välttämistä ilmeni sekä elinpiirin va- linnan tasolla, että elinpiirin sisällä tapahtuvalla laitumen va- linnan tasolla eli porot valitsivat vasoma-ajan laidunalueensa muualta kuin tuulipuiston vaikutusalueelta. Porot myös lakka- sivat käyttämästä tai käyttivät vähemmän osaa läheisistä va- kiintuneista kulkureiteistään. Silloin kun porot kulkivat alueen poikki, ne ensin pysähtyivät odottamaan ja menivät sitten no- peasti yli. Porojen aktiivisuus (askelpituus) kasvoi eli vaatimet joutuivat lisäämään energiankulutustaan (Skarin ym. 2015). Tällä voi olla vaikutusta vasojen kasvuun.</p> <p>Rakentamisvaiheen häiriöt ovat ajallisesti epäsäännöllisiä ja kestoltaan satunnaisia. Uusimman tutkimustiedon mukaan porot laidunsivat vasoma-aikana kauempana tuulipuistosta myös tuulivoimatuotannon aikana verrattuna aikaan ennen rakentamisvaihetta. Porot välttivät kolmen kilometrin säteellä aiemmin suosimiaan alueita. Vakiintuneiden kulkureittien käyttö puistojen lähialueilla väheni 76 %.</p> <p>Porojen energiankäyttö lisääntyi askelpituuden kasvamisen vuoksi, ja sillä on vaikutusta mm. maidontuotantoon sekä sen kautta vasan kasvuun ja selviämismahdollisuuksiin. Siitä on suorana seurauksena lihantuotannon määrän pieneneminen ja elinkeinon tulotason laskeminen. Laidunalueiden käyttö vä- heni huomattavasti viiden kilometrin säteellä puistoista. Pelkkä tuulivoimaloiden näkyminen ja kuuluminen vaikuttavat tutkimuksen mukaan poron käyttäytymiseen. Tuulivoimaloi- den aiheuttama jatkuva liike ja ääni vaikuttavat porojen kuule- miseen ja kommunikointiin vasojen kanssa. Poro suojautuu suurpedoilta sekä näkönsä että kuulonsa avulla ja naarasporo eli vaadin suojelee itsensä lisäksi myös vasaansa. Tutkimus osoittaa, etteivät porot totu voimaloihin ajan saatossakaan (Skarin ym. 2018). Tähän saakka ympäristövaikutusten arvioin- neissa on oletettu porojen tottuvan voimaloihin. Vasoma-alu- eiksi porot valitsevat mieluummin sellaisia alueita, joilla häiri- öitä ei ilmene. Edellä mainittuihin tutkimuksiin verrattuna yli 100 metriä korkeampien Nuolivaaran voimaloiden vaikutus- alue laidunnukseen ja kulkureitteihin voi olla laajempi, kuin tutkimuksessa todettu viisi kilometriä.</p> <p>Kaava-alueen eteläpuolella sijaitsee Hirvasniemen paliskun- nan Ahmakankaan erotusaita, joka on laajalla alueella palis- kunnan ainoa erotusaita ja siksi tärkeä. Alue on myös merkitty Vireillä olevaan maakuntakaavaan poronhoidon tärkeänä koh- teena (ph), joka tulee säilyttää. Aidassa käsitellään vuosittain</p>	

Muistutus	Vastine
<p>suuri osa alueen poroista erotuksissa ja kesämerkinnöissä. Kaava-alueen koillispuolella sijaitsee Sallan paliskunnan Satjanan poroerotusaita, jota käytetään syyserotuksissa. Satjana on niin ikään ph-merkinnällä maakuntakaavassa. Aidassa käsitelään vuosittain merkittävä määrä, noin tuhat poroa, ja se on siksi tärkeä molemmille paliskunnille. 70 % Satjanassa käsitelystä poroista on Sallan paliskunnan ja 30% Hirvasniemen poroja. Poroja kuljetetaan erotusaitoihin kaava-alueella ja sen kautta mönkijöitä, kelkkoja ja helikopteria hyväksi käyttäen. Satjanan aita sijaitsee Sallan ja Hirvasniemen paliskuntien omistukseen tätä varten hankitulla maalla. On mahdollista, että hankkeen vuoksi paliskuntien investoinnit maahan ja infrastruktuuriin jäävät tarpeettomiksi tai vähemmälle käytölle, eli myös sitä kautta aiheutuu menetyksiä paliskunnille.</p> <p>Hanke tulee todennäköisesti vaikuttamaan poronhoitotöiden suorittamiseen alueella. Muualla poronhoitoalueella on havaittu, että porot voivat keskikesällä mennä räkkäsuojiin tuulipuistojen alueelle. Tällöin vasa-vaadintokat hajoavat pieniksi parttioiksi ja niitä on vaikea koota ja kuljettaa merkintäaitaan. Jos vasat jäävät peuroiksi ja ne erkanevat emistään esimerkiksi syksyllä, kun metsästyskoirat laukottavat poroja, jää poronmistajilta teurastuksissa saamatta heidän karjansa tuotto. Vasat olisi siis erittäin tärkeää saada merkityiksi. Luonnollinen räkkäsuoja on laajoilla aapasoilla, missä on samalla hyvää ravintoa. Tätä räkkäsuojaa voidaan myös käyttää vasanmerkinnässä hyväksi yleensä onnistuneesti, toisin kuin rakennettuja, pirstoutuneita alueita. Myös syyserotusten aikana poronhoitotöihin voi aiheutua vaikutuksia, mikäli poroja ei enää saada kuljetettua erotusaitaan tuulipuiston aiheuttaman häiriön vuoksi.</p> <p>Hankkeen poronhoidolle kohdistuvien haittojen ja menetysten korvaamisesta tulee laatia sopimukset paliskuntien kanssa ennen kaavan hyväksymistä. Myös jatkuva vuoropuhelu paliskuntien ja hankevastaavan kanssa koko hankkeen elinkaaren ajan on tärkeää haittojen lieventämiseksi. On tärkeää, että poroja ei turhaan häiritä toiminnalla ja että poronhoitotyöt voidaan alueella suorittaa, mikäli porot siellä vielä oleskelevat. Rakentamisen jaksottaminen niin, etteivät vasominen ja poronhoitotyöt häiriinny, voi olla tarpeen. Hankkeen vaikutusten seuranta edellyttää muutakin kuin GPS-pantoja. Se edellyttää paliskuntien itsensä osallistumista porojen liikkeiden havainnointiin ja niihin vaikuttaneiden tekijöiden kirjaamiseen (esim. sää, lumipeite, pedot). Tämä vaatii resursseja sekä luottamusta osapuolten välillä.</p>	<p>Hankkeessa on laadittu riittävät selvitykset hankkeen vaikutuksista poroelinkeinoon vuonna 16.2.2018 päättyneessä YVA-lain mukaisessa menettelyssä. Poroelinkeino käsitellään erikseen myös kaavamennettelyssä Maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämässä laajuudessa. Hankkeesta vastaava on teettänyt vuonna 2019 nykytilaselvityksen alueen poronhoidosta ja porotaloudesta.</p> <p>Seurantatiedon hankkimisen lisäksi paliskunnat ja hankeesta vastaava sopii erikseen haittojen korvauksista, josta on käyty neuvotteluja. Hirvasniemen ja Sallan yhteistoiminta alueella on tiedostettu, mikä on huomioitu tuulipuiston suunnittelussa sekä YVA- ja kaavaraportoinnissa ja tullaan huomioimaan haittojen kompensaatiossa. Erotuspaikkojen toiminnan jatkumisen varmistaminen on yksi toteuttamisen vaikutusten seurannan aihe.</p>

Muistutus	Vastine
<p>Kaavamääräykset ja -merkinnät</p> <p>Poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia on selvitetty hankkeen YVA-menettelyssä. Siinä arvioitiin muun muassa vaikutuksia porojen laidunnukseen, porolaitumiin, poronhoitotoimintaan ja poronhoidon rakenteisiin. Selvityksessä käytettiin hyväksi muun muassa tutkimustietoa ja paliskuntien paikkatietoaineistoja. Hankkeen yhteisvaikutusten arviointi muiden hankkeiden kanssa on kuitenkin puutteellinen. Kaavaselostuksessa todetaan, ettei Sallan puolelle sijoittuvat Portin hankkeen kanssa todennäköisesti ole yhteisvaikutuksia. Alueilla kuitenkin laiduntaa samojen poronhoitajien poroja.</p> <p>Kaavassa poronhoito on otettu huomioon M-1 alueen kaavamääräyksessä: alueelle saa rakentaa poronhoidon tarvitsemia rakennelmia vähintään 250 m etäisyydelle tuulivoimaloista tai rakentamattomasta voimalapaikasta. Koko kaava-alueella koskevassa yleismääräyksessä mukaillaan voimassa ja vireillä olevaa maankuntakaavaa: <i>Alueen suunnittelussa ja toteutuksessa on turvattava porotalouden toiminta- ja kehittämisedellytykset.</i></p> <p>Kaavamääräykset ovat tarpeellisia ja perusteltuja. Poronhoidon rakenteiden salliminen alueella on välttämätöntä, sillä vielä ei tiedetä miten porot reagoivat hankkeeseen ja onko paliskunnalla tarvetta rakentaa alueelle uusia erotusaitoja tai muita rakennelmia. Toimintaedellytysten turvaaminen kaavamääräyksin on tärkeää siksi, että usein tuulivoimahankkeissa toimija vaihtuu ja uuden toimijan sitoutuminen poronhoidon turvaamiseen ei ole itsestään selvää, jos ei sitä selkeästi kaavassa määrätä. Toiminnan turvaaminen tarkoittaa mm. sitä, että poronhoidolle kohdistuvia haittoja estetään ja kompensoidaan, yhteydenpito rakentamisen ja toiminnan aikana on jatkuvaa ja että poronhoidon toiminta-ajat otetaan hankkeen toiminnassa huomioon.</p> <p>Hankkeen haitallisia vaikutuksia poronhoidolle tulee seurata. Seurantaohjelman laatimisessa ja toteutuksessa tulee ottaa huomioon asianosaisten paliskuntien näkemykset ohjelman sisällöstä ja toteuttajasta. Paliskuntien kanssa on syytä edelleen neuvotella seurannan toteutuksesta ja haittojen kompensomisesta, sillä niistä ei ole sovittu. Näitä on edellytetty jo aiemmissa annetuissa lausunnoissa ja poronhoitolain 53 § mukaisessa neuvottelussa. Neuvottelun muistiossa todetaan muitakin asioita, joita ei ole otettu huomioon kaavan jatkovalmistelussa.</p>	<p>Merkitään tiedoksi.</p> <p>Hankkeen seurantaohjelma on työn alla ja tavoitteena on esittää se viranomaisille ja paliskunnille. Hirvasniemen ja Sallan paliskunnalle on luovutettu GPS-pantoja, joilla seurataan porojen liikkumista ennen hanketta ja hankkeen aikana. Yhdessä GPS-datan ja paliskunnan oman luonnon olosuhteiden- sekä poronhoitoon kuluvaan työaikaseurannan kanssa, hankkeesta vastaava uskoo, että tuulivoimahankkeen aiheuttamia muutoksia poronhoitoon pystytään</p>

Muistutus	Vastine
<p>Lopuksi</p> <p>Kaavaehdotuksessa esitetyt poronhoitoa turvaavat määräykset ovat tarpeellisia ja perusteltuja.</p> <p>Hankkeen vaikutuksia tulee seurata aktiivisesti. Seuranta tulee toteuttaa paliskuntien hyväksymällä tavalla puolueettoman asiantuntijan toimesta. Hankkeesta aiheutuvat haitat tulee minimoida ja kompensoida. Seurannan pelisiannoista ja haittojen kompensoimisesta tulee neuvotella ja päästä sopimukseen Hirvasniemen ja Sallan paliskuntien kanssa <i>ennen kaavan hyväksymistä</i>. Kemijärven kaupungin ja Sallan kunnan tulee huolehtia, että poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytykset todella turvataan hankkeessa.</p> <p>Hankkeen aikana on olennaista toimijoiden välisen säännöllisen, luottamukseen perustuvan, vuoropuhelun ylläpitäminen.</p>	<p>seuraamaan ja kontrolloimaan asianmukaisesti ja riittävästi.</p> <p>Hankkeesta vastaava suosittelee, että yhteistyötä jatketaan myös toimintavaiheen yli, mikä varmistetaan yhteistyökokouksilla tarvittaessa vähintään keran vuodessa. Kokouksissa käsitellään mm. miten hanke on mahdollisesti vaikuttanut porojen liikkumiseen tuulivoimapuiston ympäristössä ja sen seurauksena porotyöhön sekä miten yhteistyötä voisi parantaa. Seuranta toteutetaan kattaen nykytilan, rakentamis- sekä toimintavaiheen. Seurannan toteuttaminen tarkennetaan kaavaselostukseen lukuun 8.17. ja 10.</p>